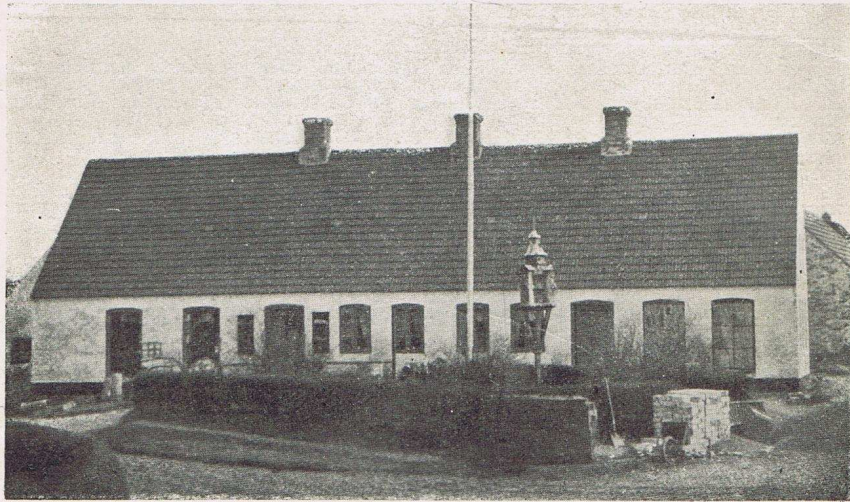

Lokalhistorisk Forening for Als & Omegn er blevet overladt kassevis materiale fra den nedlagte Brugs.

Her er et lille udpluk af det omfattende værk.

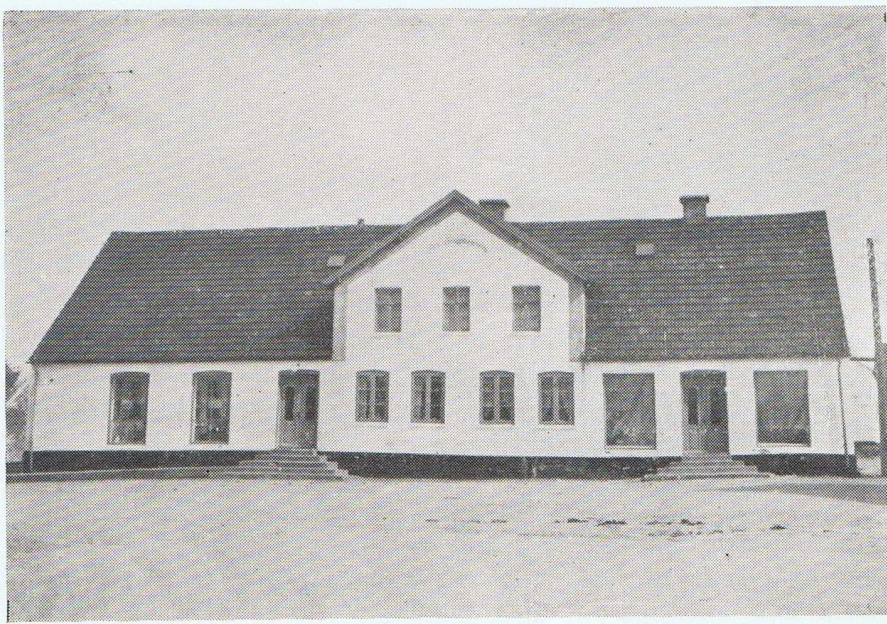
Ønskes en mere uddybende indsigt, er man velkommen til at besøge Lokalarkivet.

Als og Omegns : Brugsforening :

25 Aars Udvikling.

: : : 1889—1914. : : :

ALS BRUGSFORENING

60 ÅRS UDVIKLING

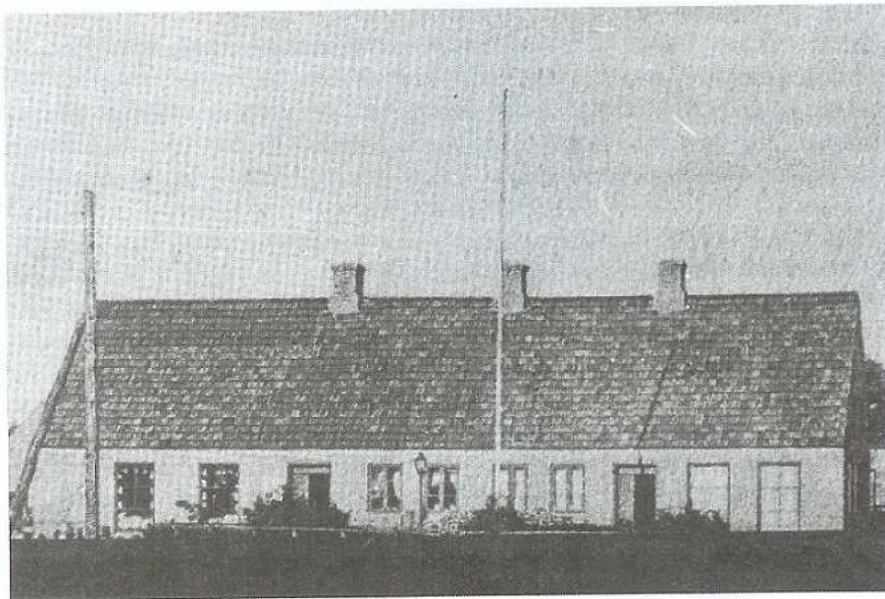
Ca. 1950

Ca. 1970

Als og Omegns Brugsforening. 1889-1998

Af Ib Trøst Hansen, Als.

Billede af bygningen omkring det tidspunkt Brugsen startede.

Den 1 ste April 1998 indstillede Als og Omegns Brugsforening sin virksomhed efter at have virket i sognet i mere end hundrede år. Als sogns lokalhistoriske forening fik i den anledning overladt brugsens arkiver og andet materiale, kun mangler endnu de sidste forhandlingsprotokoller, som vi forventer at modtage når den endelige afvikling har fundet sted. I de gamle papirer kan man følge brugsen fra den første famlende start i 1889.

Men forinden var der mange ting der skulle falde på plads, juridisk og økonomisk.

For at klare nogle af de juridiske problemer, henvendte man sig til den gamle sognefoged Erik Hansen i Helberskov og formåede ham til at skrive et brev til herredsfuldægtig Boi Petersen, for at få hans mening om lovudkastets juridiske holdbarhed. Dette brev er bevaret og lyder sådant i sin fulde ordlyd.

Helberskov den 22 Februar 1889.

Ærede Hr. Herredsfuldægtig.

I anledning af at der er paatænkt at oprette en Brugsforening i Als Sogn, og man ikke rigtig er med paa at ordne Sagen, har Udvalget for Foreningen henvendt sig til mig om at forespørge hos Dem, om vedlagte Vedtægt egner sig til at blive vist for Herredsfogeden for derefter at erholde det fornødne Stempel. Det er særlig Vedtægternes Paragraf 2 som Udvalget er i Tvivl om, men der kan sandsynligvis ogsaa være adskillige andre Mangler ved Vedtægterne som burde rettes forinden den træder ud i Livet, og jeg vil derfor være Dem meget taknemmelig, hvis De vil overveje Sagen i det hele taget og derefter tilstille mig Udfaldet af Deres Overvejelser samt Vedtægten.

Hvis Vedtægten egner sig til Forevisning og Stempling i sin nuværende Skikkelse, tillader jeg mig tillige at forespørge, om det er nødvendigt at alle Medlemmer underskriver, eller om det er tilstrækkeligt med Udvalgets Underskrift, naar saa Medlemslisten samtidig forelægges. Forøvrigt vil jeg sige Dem, at hverken jeg eller Manden, der er her for at anmode mig, forstaar os paa at adspørge Dem om slige Ting, og De maa derfor selv om Resten, men helst maatte Deres Besked komme mig ihænde snarest muligt.

Deres med Agtelse forbunden.

Erik Hansen.

Til Herredsfoged Petersen, Terndrup.

Herredsfogeden svarer på samme Papir.

Ved Tilbagesendelse af vedlagte Udkast til Love for en Brugsforening i Als Sogn, undlader jeg ikke at meddele Dem, at det af Herredsfogeden er mig forbudt at udtale mig om dem, da det, som De ville kunne indse, let kan komme til at blive mig, der skal anstille

Undersøgelser om Foreningens lovlighed, hvis nogen Handlende finder paa at anmelde Foreningen for uberettiget Næringsbrug.

Der er et rent Raseri ,der er kommet over Folk med den Slags Foreninger; de tror at fordi det kan gaa et enkelt Sted, kan det gaa overalt, og de tænker ikke paa, at det kan rive haardt hvis det gaar skjævt. Det nytter imidlertid ikke at prædike for Folk, det gaar ,indtil de kommer flæbende med brændte Fingre og bander dem der har hittet paa det ,dybt ned i Helvede.

Som sagt, jeg kan ikke tjene Dem i nævnte Henseende, min kjære Erik Hansen, saa gjerne jeg end vilde, men De vil kunne indse, at det ikke er Uvilje. Tænk Dem blot det Tilfælde, at en Handlende eller en anden skriver ind, at Foreningen driver ulovlig Næring, så faar jeg ordre til at tage ud og anstille Undersøgelser, og paa den maade kommer jeg til at bedømme mit eget Værk, saa det drejer sig om en Politisag, der kan medføre Straf, og det indser De nok at jeg ikke kan.

Jeg kan dog sige Dem en Ting i al Fortrolighed, og det er, at efter min Mening er det Raseri snart forbi, thi jeg tror bestemt, at ingen Forening af den Slags vil kunne undgaa at komme i Conflikt med Næringsloven.

Med Hilsen Deres ærb. (Underskrift)

Under brevet har sognefogeden skrevet: "Da Brevet er meddelt i al Fortrolighed, vil det være rettest, at det ikke i sin Helhed bliver bekjendt for Foreningen".

Den svada skulle nok have taget modet fra mange, men ikke fra mændene i Als. De gik ufortrødent videre med deres planer om oprettelse af en brugs. Den drivende kraft var i begyndelsen den kun 25 år gamle lærer P Nielsen. Han var født i Als sogn og hans forældre boede her. Han blev foreningens første formand. En vigtig ting der skulle klares var pengene, hvor fik man dem fra ?. Man forespurgte i Als sparekasse, men trods det ,at man kunne stille rigelig sikkerhed fik man et klart nej til et låneønske på 5000 kr.

Følgende er uddrag af Foreningens Jubilæumsskrift 1. maj 1949:

Lærer P. Nielsen

Als brugsforenings stiftelse

Den, der rejste tanken om at oprette en brugsforening i Als, var mølleejер Jermin, Haslevgaarde Mølle, men det blev ikke ham, der kom til at løse opgaven, idet andenlærer P. Nielsen, Als, senere enelærer i Smidie pr. Bælum, tilkommer æren for at have stiftet Als brugsforening. Blandt dem, der troligt stod Nielsen bi og var med i arbejdet, må nævnes gdr. Chresten Lybech, Als mark, og hans broder, gårdbestyrer Christian Lybech, Als, murer Hans P. Gerts, Als, smed Mads Chr. Jensen, Als, gdr. P. Møller, Buddum, snedker Anton Christensen, Helberskov, skræder Chr. Andersen, Als, gdr. Jeppe Frost, Lervang, og gdr. Peter Laursen, Buddum. Det blev da også flere af disse mænd, der sammen med P. Nielsen kom til at udgøre den første bestyrelse. Disse mænd er nu alle døde.

Foreningens første virksomhed

Foreningen begyndte sin virksomhed den 1. maj 1889. Til udeler var antaget kommis Nielsen, der var ansat hos købmand Worup, Als. Det var under yderst små og primitive forhold, man begyndte på forretningen. Lokalet var lille og lod en del tilbage at ønske med hensyn til de fordringer, der kan stilles til en butik. Man havde lejet sig ind i et hus i Als tilhørende A. C. Dreyer. Inventaret var heller ikke første classes. Man havde købt nogle brugte reoler og en gammel disk, som blev stillet op, samt fået fat i en gammel vægt, og nogle brugte lodder, og dermed begyndte man så udvejningen til foreningens medlemmer. Uddele- ren var ikke nogen fin, pomadiseret og beleven handelsmand,

men han var ærlig og tro, og foreningens stifter, P. Nielsen, betegner det som et held for foreningen, at man netop fik en sådan uddeler. Endskønt man således begyndte under ret små og indskrænkede forhold, var der dog straks god gænge i forretningen, og man havde i tidsrummet maj—december en omsætning på over 10.000 kr., og kunne i overskud udbetale 5 % eller 539,70 kr.

Et lille, men betegnende træk skal her meddeles: Engang skulle formanden og et bestyrelsesmedlem på en forretningsrejse til Ålborg. De gik da på deres ben den 5 mil lange vej fra Als til Skørping, tog med toget til Ålborg, og samme dag atter tilbage, hvorefter de på deres ben måtte tilbagelægge de samme 5 mil til Als. Samfærdselsmidlerne var ikke så gode dengang som nu, og man var mere nøjsom og tog det ikke så nøje, om man skulle gå et stykke vej. Nu rejser man jo behageligt med de moderne rutebiler og nye »lyntog«, men også dette har sine skyggesider, idet en stor del af det købende publikum fristes til at rejse til de større byer og gøre deres indkøb, således at denne omsætning, fortjeneste og skatteevne unddrages den hjemlige kommune og brugsforening.

Foreningens bygning

Allerede næste år 1890 kunne foreningen flytte ind i egne lokaler, idet Als skole flyttede til Vejhusene, og foreningen erhvervede så den solidt opførte skole inde i Als for den billige pris af 3000 kr. Det var en udmærket handel for foreningen, og der behøvedes ikke store omforandringer, idet den ene skolestue indrettedes til butik, en del af lærerens lejlighed overlodes uddeleren, og resten samt den anden skolestue omdannedes noget og udlejedes, indtil den i 1904 toges i brug til manufakturafdeling. I skolens tidligere udhuse blev der indrettet lagerrum.

Bygningen er i tidens løb undergået en del forandringer. I 1893 blev det vedtaget, at stråtaget skulle ombyttes med brandfrie tagsten, men dette fandt dog først sted i 1897. Der blev lagt cementgulv i lagerrummet, hvor rotterne havde huseret slemt, og de råt tilhugne kampestenstrapper blev erstattet med brede cementtrapper. Der blev opført et skur til tømmerlageret, og i 1908 endnu en bygning til vaskehus og værelser til medhjælperne. Derefter blev der ikke foretaget noget videre, før der i 1920 blev opført en kvist til udvidelse af uddelerens trange lejlighed, og i 1923 skete den store forbedring, idet der da opførtes et stort

pakhus til foderstoffer, trælast, kul og koloniallager med gode ramper i vognhøjde, så man kunne køre alle sække ind med sækkevogne, hvilket var en stor lettelse, mod at det hele, før den tid, måtte bæres ind på ryggen. I 1930 foretoges en omforandring af uddelerens lejlighed og en bagbutik blev tilbygget, ligesom manufakturafdelingen blev moderniseret, hvilket dog ikke var tilstrækkeligt, hvorfor der atter blev udvidet i 1941. Nu i 1949, hvor byggeomkostningerne er kommet op på et helt ublu niveau, kan det jo let ses, at der skulle have været bygget en helt ny brugsforening for mange år siden.

Foreningens økonomi

Da man havde tegnet en del medlemmer, skulle der jo også skaffes driftskapital, og den måtte jo lånes, men hvor? — Pengeinstitutterne var i almindelighed betænkelig ved den nye bevægelse og ville ikke gerne låne disse foreninger penge. Den hjemlige sparekasse ville absolut ikke, skønt man skulle tro, der var sikkerhed nok med så mange mænds underskrift, men så fik man pengene — 5000 kr. — af landbosparekassen i Ålborg. Dette gældsbevis er underskrevet af 77 medlemmer, og disse må derfor være at betragte som foreningens egentlige stiftende medlemmer. Den hjemlige sparekasse må dog senere have overvundet denne angst, idet der på regnskabet december 1913 er opført en gæld til Als sparekasse på 12.500 kr. Også da foreningen købte ejendom, skulle der skaffes penge, og disse blev tilvejebragt ved private lån. Peter Møller, Buddum, overlod foreningen 2000 kr., og Christian Lybech, Als, 1000 kr., og så var de penge rejst. Alle disse lån er forlængst tilbagebetalt, og foreningen har i mange år haft en så stor egenkapital, at alle varer har kunnet betales kontant, og i mange år var der henstående en ikke ubetydelig rentebærende kapital i Fællesforeningen. Disse gode kapitalforhold har i høj grad været medvirkende til de gode resultater, der er opnået, og de store overskud, der er udbetalt.

Billedet skulle være fra brugsen.

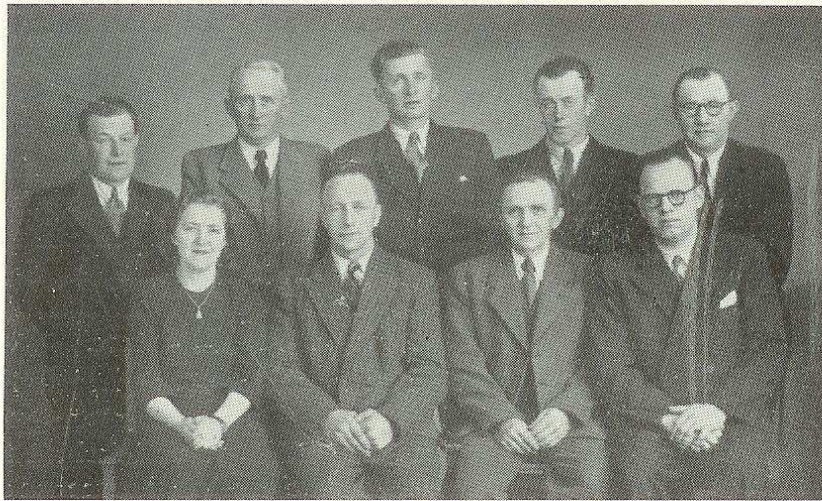
Vi har ingen oplysninger om billedet. Kan nogen hjælpe?

„Brugsvognen“.

Ved Betegnelsen „Brugsvognen“ forstaas den Vogn, der nu regelmæssig 3 Gange ugentlig i forskellige Ture kører rundt til Foreningens Medlemmer med Varer, der forud bestilles. Dens

Oprettelse vedtoges i Aaret 1902. Dette er jo en stor Behagelighed for Medlemmerne, og Foreningen vilde sikkert ikke have nær den Omsætning, om ikke denne Vogn bragte Varerne rundt.

Stående fra venstre: Gdr. Chr. Eriksen, Helberskov, grd. Svend T. Hansen, Brogaarden, husmand Chr. Gade Christensen, husmand Anker Velling, Odde, kassereren, snedkermester Ludvig Pedersen. Siddende: Uddelerske Ellen Hjord, formanden, skorstensfejerm. Regnar Thorup, regnskabsfører, husmand Niels Stærdahl og uddeler Niels Bundgaard.

Foreningens ledere

Foreningen har haft det enestående held, at alle de ledende kvinder og mænd — hver på sit område — har været dygtige, og med interesse har varetaget de forskellige hverv ofte for en ringe eller ingen løn, og der har aldrig været misligheder af nogen art. Det har også været af betydning for foreningens fremgang, at formænd, bogholdere, kasserere, revisorer og uddelere ikke har skiftet ret ofte, da det giver mere kendskab til forholdene og den daglige drift.

Billedet viser Foreningens ledelse år 1949.